

TREJSI
ŠEVALIJE

*Izuzetna
stvorenja*

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

Tracy Chevalier

REMARKABLE CREATURES

Copyright © Tracy Shevalier, 2009

Mome sinu Džekobu

Translation Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

DRUGAČIJA OD SVEG KAMENJA NA OBALI

Gromovi su me udarali čitavog života. Samo jednom to se stvarno desilo. Ne bi trebalo toga da se sećam, jer sam bila još gotovo beba. Bila sam u polju, bilo je konja, jahači su izvodili vratolomije. Onda je naišla oluja, i neka žena – ne mama – uzela me je i odnela pod drvo. Dok me je čvrsto stezala, pogledala sam uvis i videla šaru crnih listova naspram belog neba.

Onda je nastala buka, i stabla su se rušila oko mene, i svetlo je blistalo, blistalo, kao da gledam u sunce. Prožeo me je talas zujanja. Bilo mi je kao da sam dodirnula usijanu žeravicu, i osetila sam miris spaljenog mesa i činilo mi se da ima bola, mada me nije bolelo. Osećala sam se kao izvrnuta čarapa.

Ostali su počeli da me vuku i dozivaju, ali nisam mogla da ispustim ni glaska. Odneli su me nekuda, i bilo je toplo, ali ne kao pod ćebetom, nego vlažno. Bila je to voda, a vodu sam poznavala – naša kuća bila je blizu mora, gledala sam ga s prozora. Tada sam otvorila oči, i čini mi se da ih od tada nisam zatvorila.

Grom je ubio ženu koja me je držala i dve devojčice koje su stajale uz nju, ali ja sam preživela. Kažu da sam pre oluje bila ćutljivo, bolešljivo dete, a da sam posle postala živahna i žustra. Ne znam jesu li u pravu, ali sećanje na taj udar groma i dalje me prožima poput drhtavice. To sećanje obeležava važne trenutke

u mom životu: kada sam videla prvu krokodilsku lobanju koju je Džo pronašao i kada sam sama pronašla telo; otkriće drugih čudovišta na obali, susret s pukovnikom Birčom. Ponekad pak osećam udar groma i pitam se zašto je došao. Ne shvatam uvek, ali prihvatam ono što mi grom kaže, jer grom sam ja. Ušao je u mene dok sam bila dete i nikad me nije napustio.

Svaki put kada pronađen fosil osetim odjek groma, sićušni trzaj koji kaže: „Da, Meri Aning, drugačija si od sveg kamenja na obali.“ Zato sam lovac, kako bih osetila taj udar groma i tu razliku svaki dan.

2

PRLJAVO I TAJANSTVENO TRAGANJE, NIMALO DAMSKO

Meri Aning vodi svojim očima. To je bilo jasno još dok je bila devojčica, kad sam je prvi put videla. Oči su joj tamnosmeđe i sjajne, a kao lovac na fosile, sklona je da uvek nešto traži, čak i na ulici ili u kući, gde nema nikakvih izgleda da će naći nešto zanimljivo. Zbog toga deluje živahno, čak i kad miruje. Meni sestre govore da suviše šaram očima, umesto da mirno gledam, ali mislim da time ne žele da me pohvale kao što ja hvalim Meri.

Odavno sam zapazila da ljudi vode jednom određenom osobenošću, delom lica ili tela. Moj brat Džon, na primer, vodi obrvama. Ne samo zato što su to dva vrlo upadljiva čuperka iznad njegovih očiju, nego zato što mu se one na licu najviše miču prateći tok njegovih misli dok mu se čelo mršti i razvedrava. On je najstarije dete Filpotovih posle Luiz, i jedini sin, zbog čega je postao odgovoran za nas četiri sestre posle smrti naših roditelja. U takvim okolnostima obrve bi svakome igrale, mada je Džon još kao dečak bio ozbiljan.

Moja najmlađa sestra Margaret vodi rukama. Iako ima male šake, prsti su joj skladno dugi i elegantni, a svira klavir bolje od svih nas. Sklona je da maše rukama dok pleše, a u snu zabacuje ruke iznad glave, čak i kada je u sobi hladno.

Franses je jedina udata od sestara Filpot, i vodi grudima – što, mislim, i objašnjava udaju. Mi Filpotovi nismo poznati po lepoti. Koščati smo, oštih crta. Što je još važnije, porodica je imala novca da samo jednu sestru uda kako treba, pa je Franses pobedila u trci i napustila Trg crvenog lava da postane žena trgovca iz Esekse.

Oduvek sam se najviše divila onima koji vode očima, kao Meri Aning, jer mi se čini da su svesni sveta i dešavanja u njemu. Zato se najbolje slažem sa svojom najstarijom sestrom Luiz. Njene oči su sive, kao kod svih Filpotovih, i govori malo, ali kad uperi pogled u vas, ne možete da ne obratite pažnju.

I ja sam uvek želela da vodim očima, ali nisam te sreće. Imam isturenu donju vilicu, i kad stegnem zube – a to činim češće nego što sam svesna, jer me svet ispunjava nemoćnim besom – vilica mi se napne i zaoštri kao brid sekire. Na jednom balu čula sam mogućeg udvarača kako kaže da se ne usuđuje da me zamoli za ples jer se plaši da će se poseći na moje lice. Nikada se nisam oporavila od te primedbe. To objašnjava zašto sam usedelica i zašto retko igram.

Čeznula sam da s vilice pređem na oči, ali primetila sam da ljudi ne mogu da promene crtu kojom vode, kao što ne mogu da promene svoju narav. Osuđena sam na svoju oštru bradu koja odbija ljude, skamenjena kao fosili koje sakupljam. Ili sam bar tako mislila.

Upoznala sam Meri Aning u Lajm Ridžisu, gde je živela od rođenja. Ja svakako nisam očekivala da ću živeti tamo. Filpotovi odrastaju u Londonu, tačnije na Trgu crvenog lava. Iako sam čula za Lajm, kao što se čuje za primorska odmarališta kada uđu u modu, nismo tamo nikad bili. Obično leti odlazimo u Saseks, u gradove kao što su Brajton ili Hejstings. Naša majka se, dok je bila živa, starala da udišemo svež vazduh i kupamo se u moru, jer je bila sledbenica stavova doktora Ričarda Rasela, koji je napisao disertaciju o blagodetima morske vode; tvrdio je da se treba kupati u njoj, pa čak je i piti. Odbijala sam da pijem mor-

sku vodu, ali ponekad sam plivala. Na moru sam bila kod kuće, mada nisam ni pomislila da će to postati doslovno tačno.

Dve godine posle smrti naših roditelja, moj brat je za večerom objavio da se verio s kćerkom jednog advokata, prijatelja našeg pokojnog oca. Poljubile smo Džona i čestitale mu, a Margaret je odsvirala slavljenički valcer na klaviru. Ali te noći u postelji sam plakala, verovatno kao i moje sestre, jer se naš londonski život kakav smo poznavale približio kraju. Kada se naš brat oženi, neće biti ni mesta ni novca da svi živimo na Trgu crvenog lava. Nova gospođa Filpot će, naravno, želiti da bude gospodarica u svom domu, i da napuni kuću decom. Tri sestre su višak, naročito pošto ima malo izgleda da će se udati. Luiz i ja smo znale da ćemo verovatno ostati usedelice. Pošto nismo imale novca, trebalo je da buduće muževe privučemo izgledom i karakterom, ali naš izgled i karakter bili su previše nepravilni za to. Iako joj oči razvedravaju i ulepšavaju lice, Luiz je suviše visoka – daleko viša od većine muškaraca – a ima i velike šake i stopala. Štaviše, toliko je ćutljiva da je se udvarači plaše jer misle da ih procenjuje. Verovatno i jeste tako. Što se mene tiče, ja sam sitna, koščata, neugledna i ne umem da koketiram, nego želim da razgovaram o ozbiljnim temama, što takođe rasteruje muškarce.

Preseliće nas, znači, kao ovce, s jedne pokošene livade na drugu. A Džon će morati da bude naš pastir.

Sutradan ujutru položio je na sto za doručak knjigu koju je pozajmio od prijatelja. „Mislio sam da biste za letnji odmor možda želele da obiđete nešto novo, umesto da ponovo idete kod tetke i teče u Brajton“, rekao je. „Da pođete u mali obilazak južne obale. Pošto je rat s Francuskom prekinuo putovanja na kontinent, izniklo je mnoštvo odmarališta na obali. Sigurno ima mesta koja bi vam se dopala više od Brajtona. Istburn, na primer, ili Vorting. Možda nešto dalji Lajmington, ili, na obali Dorseta, Vejmut ili Lajm Ridžis.“

Džon je nabrajao ova mesta kao da prelazi po spisku u glavi i pored svakog stavlja malu oznaku. Tako radi uredan advokatski

um. Očigledno je već bio smislio kuda treba da pođemo, mada nas je tamo usmeravao vrlo blago. Kucnuo je po knjizi. „Pogledajte i nađite šta vam se sviđa.“ Iako nije to rekao, znale smo da ne tražimo mesto za odmor, nego novi dom u kom ćemo živeti u blagovj oskudici, a ne kao londonska sirotinja.

Kad je otišao u svoje odaje, uzela sam knjigu. „*Vodič kroz sve banje i primorska kupališta za hiljadu osamsto četvrtu*“, pročitala sam Luiz i Margaret. Listajući knjigu, našla sam tekstove o engleskim gradićima poređane po abecedi. Najviše je pisalo, naravno, o pomodnom Batu – četrdeset devet strana, velika mapa i slika koja se otvara, a prikazuje jednake elegantne fasade okružene brdima. Naš voljeni Brajton hvaljen je na dvadeset tri strane. Potražila sam gradove koje je Džon spomenuo. Neki su bili jedva nešto više od ovećih ribarskih sela, i zasluživali su samo dve strane ravnodušnih otrcanih reči. Džon je svaki od njih obeležio tačkom na margini. Pretpostavila sam da je pročitao čitavu knjigu i odabrao nam najprikladnija mesta. Temeljno je obavio istraživanje.

„Šta fali Brajtonu?“, upitala je Margaret.

Upravo tada čitala sam o Lajm Ridžisu i namrštila sam se. „Evo ti odgovora.“ Pružila sam joj vodič. „Pogledaj šta je Džon obeležio.“

„Lajm uglavnom posećuju osobe srednjeg staleža“, čitala je Margaret naglas, „koje tamo odlaze ne samo u potrazi za izgubljenim zdravljem nego isto tako često i kako bi zalečile ranjenu imovinu i popunile iscrpljene prihode.“ Ispustila je knjigu u krilo. „Znači, Brajton je preskup za sestre Filpot, je li?“

„Ti bi mogla da ostaneš sa Džonom i njegovom ženom“, rekla sam u naletu velikodušnosti. „Pretpostavljam da bi mogli da se snađu s jednom od nas. Možda nećemo sve biti proterane na obalu.“

„Kojesta, Elizabet, nećemo se odvajati“, izjavila je Margaret, i zbog takve odanosti sam je zagrlila.

* * *

Tog leta obilazile smo obalu, kao što je Džon predložio, u društvu tetke i teče, naše buduće snahe i njene majke, a Džon je išao s nama kad god je mogao. Naši saputnici izgovarali su primedbe kao što su: „Kakav veličanstven vrt! Zavidim onima koji stalno žive ovde i mogu da šetaju po vrtu kad god požele“, ili: „Ova putujuća biblioteka toliko je dobro snabdevena da bi se lako moglo pomisliti da smo u Londonu“, ili: „Zar nije vazduh ovde vrlo blag i svež? Volela bih da ga udišem svaki dan.“ Ljutilo me je što drugi odlučuju o našoj budućnosti tako velikodušno, a posebno me je ljutila naša snaha, koja će preuzeti kuću Filpotovih i nije ozbiljno razmišljala o životu u Vortingu ili Hejstingsu. Njene primedbe toliko su nas jedile da je Luiz smišljala izgovore i izvinjenja da napusti grupu, a ja sam bila sve zajedljivija. Samo Margaret je uživala u novim mestima, makar samo da bi se podsmehnula blatu u Lajmingtonu ili rustičnom pozorištu u Istburnu. Najviše joj se dopao Vejmut, popularan zbog ljubavi kralja Džordža prema tom gradu; svakodnevno je po nekoliko redovnih kočija dovozilo otmen svet.

Što se mene tiče, tokom obilazaka uglavnom sam bila zlovoljna. Svest da ću možda morati negde da se preselim uništavala je privlačnost ovih gradova kao mesta za odmor. Bilo mi je teško da ova odmarališta vidim drugačije nego kao mesta daleko ispod Londona. Čak i Brajton i Hejstings, gradovi u koje sam nekada rado odlazila, sada su mi delovali sumorno i nezgrapno.

U Lajm Ridžis stigle smo samo Luiz, Margaret i ja. Džon je morao da se vrati u Komoru, pa je poveo verenicu i njenu majku, a teču je stegla reuma, pa su on i tetka othramali nazad u Brajton. Do Lajma su nas otpratili Daramovi, porodica koju smo upoznali u Vejmutu; putovali su s nama kočijom i pomogli nam da se smestimo u odaje na Širokoj ulici, glavnoj saobraćajnici grada.

Od svih mesta koja smo posetili tog leta, Lajm mi je bio najprivlačniji. Stigli smo tamo u septembru, kada je svuda lepo.

Blago vreme i zlatna svetlost septembra ulepšavaju i najturobnija odmarališta. Uživale smo u blagoslovu lepog vremena, slobodne od očekivanja naše porodice. Najzad sam mogla da stvorim sopstveni stav o mestu u kome bismo mogle živeti.

Lajm Ridžis je grad koji se potčinio prirodi, umesto da je prisili da se ona potčini njemu. Brda oko grada toliko su strma da kočije ne mogu da se spuste niz njih, nego putnici silaze kod krčme *Kraljičin grb* u Čarmutu ili na raskrsnici kod Aplajma i dalje nastavljaju taljigama. Uski put vodi do obale, a onda brzo okreće leđa moru i ponovo kreće uzbrdo, kao da samo na trenutak želi da vidi obalu pre nego što pobegne. U podnožju brda, na ušću rečice Lajm u more, nalazi se središnji gradski trg. Na trgu je glavna krčma, *Tri pehara*, preko puta carinarnice i Društvenog doma koji, iako skroman, može da se pohvali s tri staklena lusteri i lepim velikim prozorom okrenutim ka obali. Kuće se pružaju od centra, duž obale mora i uz rečicu, a u Širokoj ulici su prodavnice i tezge s mesom. Lajm nije planski građen kao Bat ili Brajton, nego se migolji na sve strane, kao da bezuspešno pokušava da pobegne od brda i mora.

Ali to nije čitav Lajm. Čini se zapravo da Lajm čine dva sela, smeštena jedno uz drugo i spojena malom peščanom plažom. Po plaži su poređani uređaji za kupanje i čekaju navalu posetilaca. Drugi Lajm, na zapadnom kraju plaže, ne preza od mora, nego ga grli. Tim naseljem dominira Kob, veliki sivi kameni zid koji poput prsta savija ka moru, štiti obalu i stvara mirnu luku za ribarske čamce i trgovačke brodove koji dolaze sa svih strana. Kob je visok preko dva metra, i dovoljno širok da troje ljudi po njemu hodaju ruku pod ruku, što mnogi posetioci i čine, jer se s vrha zida pruža lep pogled na grad i dramatičnu obalu iza valovitih brda i hridina zelene, sive i smeđe boje.

Bat i Brajton su lepi uprkos svojoj okolini; podjednake zgrade od glatkog kamena delo su ljudskih ruku prijatno za oko. Lajm je lep zbog svoje okoline, i uprkos svojim nezanimljivim kućama. Odmah mi se dopao.

I mojim sestrama se Lajm svideo, iz različitih razloga. Margaret je imala jednostavan razlog – bila je kraljica balova Lajm Ridžisa. U osamnaestoj godini bila je sveža i živahna, ljupka koliko devojka iz porodice Filpot može da bude. Imala je lepe tamne uvojke i duge ruke koje je držala ispružene kako bi se muškarci divili njihovom dražesnom obliku. Lice joj je bilo malo predugačko, usne malo pretanke, a žile na vratu malo suviše istaknute, ali to nije bilo važno – imala je osamnaest godina. To će postati važno kasnije. Makar nije unesrećena mojom oštrom vilicom ili Luizinom visinom. Tog leta u Lajmu nije imala ozbiljnih suparnica, i gospoda su joj poklanjala više pažnje nego u Vejmutu ili Brajtonu, gde je nadmetanje bilo žešće. Margaret je veselo živela od bala do bala, ispunjavajući dane između balova kartanjem i čajem u Društvenom domu, kupanjem u moru i šetnjama po Kobu s novostečenim prijateljima.

Luiz nije marila za balove i karte, ali je ubrzo po dolasku blizu zapadnih hridina otkrila oblast punu iznenađujućeg bilja i divljih skrivenih stazica oblikovanih palim kamenjem i obraslih mahovinom i lišajevima. To je odgovaralo i njenom zanimanju za botaniku i njenoj povučenoj prirodi.

Što se mene tiče, našla sam svoj smisao u Lajmu šetajući jednog jutra plažom Monmut, zapadno od Koba. Pridružile smo se Daramovima, prijateljima iz Vejmuta, u potrazi za jednim grebenom na obali, zvanim Zmijsko groblje, koji se pojavljuje samo za vreme oseke. Bio je dalje nego što smo mislili, a po kamenitoj plaži orijentacija je bila otežana. Morala sam da gledam pred noge kako se ne bih spotakla o neki kamen. Kad sam stala između dva kamena, primetila sam kamičak ukrašen prugama. Sagnula sam se i podigla ga – prvi put sam učinila ono što ću činiti hiljadama puta. Bio je spiralnog oblika, s jednako razmaknutim prugama duž osnove, i ličio je na umotanu zmiju s vrhom repa u sredini. Pravilna šara bila je vrlo ljupka, osetila sam da moram da je sačuvam iako nisam imala predstavu šta je to zapravo. Znala sam samo da svakako nije običan šljunak.

Pokazala sam ga Luiz i Margaret, a onda porodici iz Vejmuta. „Ah, to je zmijski kamen“, izjavio je gospodin Daram.

Gotovo sam ga ispustila, iako mi je logika govorila da zmija ne može biti živa. No, ne može biti ni kamen. Onda sam shvatila. „To je – fosil, zar ne?“ S oklevanjem sam izgovorila tu reč, jer nisam bila sigurna da li je vejmutska porodica zna. Naravno, čitala sam o fosilima, i videla sam neke u vitrinama Britanskog muzeja, ali nisam znala da se mogu tako lako naći na plaži.

„Mislim da jeste“, rekao je gospodin Daram. „Ljudi ovde često nalaze slične stvari. Neki meštani ih prodaju kao zanimljivosti. Zovu ih šljunčići.“

„Gde joj je glava?“, upitala je Margaret. „Izgleda kao da je otkinuta.“

„Možda se odlomila“, rekla je gospođica Daram. „Gde ste našli ovaj zmijski kamen, gospođice Filpot?“

Pokazala sam im, pa smo svi pogledali, ali nismo našli zmijsku glavu. Uskoro su ostali izgubili zanimanje i krenuli dalje. Ja sam tražila još malo, a onda krenula za društvom, otvarajući s vremena na vreme šaku da gledam svoj prvi primerak nečega što ću uskoro nazvati amonit. Bilo mi je neobično što držim telo nekog stvorenja, kakvog god, pa ipak, prijalo mi je. Stežući taj čvrsti oblik osećala sam se bezbedno, kao da se oslanjam na štap za šetnju ili na stepenišnu ogradu.

Na kraju plaže Monmut, neposredno ispred Sedam stena, gde se obala gubi iz vida, našli smo Zmijsko groblje. Bio je to gladak greben od krečnjaka išaran spiralnim otiscima, belim naspram sivog kamena, stotina bića nalik na ono koje sam držala, samo što su ova bila ogromna, veličine tanjira. Prizor je bio tako čudan i turoman da smo svi gledali ćutke.

„To su sigurno boe konstriktori, šta mislite?“, rekla je Margaret. „Ogromne su!“

„Ali boe konstriktori ne žive u Engleskoj“, rekla je gospođica Daram. „Kako su dospele ovamo?“

„Možda su živele ovde pre nekoliko stotina godina?“, reče gospođa Daram.

„Možda pre hiljadu, ili pre pet hiljada godina“, reče gospodin Daram. „Moguće je da su toliko stare. Možda su se od tada boe konstriktori odselile u druge krajeve.“

Meni otisci nisu ličili na zmiје, niti na bilo koje poznate životinje. Krenula sam po grebenu, pazeći da ne gazim ova bića, iako su očigledno odavno mrtva i zapravo nisu tela, nego slike u kamenu. Bilo mi je teško da zamislim da su nekada bile žive. Delovale su trajno, kao da su oduvek u kamenu.

Kad bismo živele ovde, mogla bih da dođem i vidim ovo kad god poželim. I da nalazim manje zmijske kamenove i druge fosile po plaži. To je bilo nešto. To je bilo dovoljno, meni.

Brat je bio oduševljen našim izborom. Osim što je Lajm bio jeftin, tamo je kao mladić radi lečenja boravio Vilijem Pit Mlađi. Džonu je bilo utešno što sestre proteruje u grad o kome britanski premijer ima lepo mišljenje. Preselile smo se sledećeg proleća. Džon nam je obezbedio kućicu visoko iznad radnji i plaže, na vrhu Srebrne ulice, što je Široka ulica kada se uspne uz brdo i krene van grada. Ubrzo zatim Džon i njegova nevesta prodali su našu staru kuću na Trgu crvenog lava i, uz novčanu pomoć njene porodice, kupili novosagrađenu kuću u obližnjoj Ulici Montagju, odmah do Britanskog muzeja. Nismo želele da nas naš izbor odseče od prošlosti, ali to se desilo. Ostalo nam je da u Lajmu mislimo samo o sadašnjosti i budućnosti.

Kuća Morli u početku nas je prenerazila malim sobama, niskim tavanicama i neravnim podovima, tako različitim od londonske kuće u kojoj smo odrasle. Bila je kamena, pokrivena škriļjcem, i imala je salon, trpezariju i kuhinju u prizemlju, a na spratu dve spavaće sobe i tavansku sobicu za našu služavku Besi. Luiz i ja spavale smo u jednoj sobi, a drugu smo prepustile Margaret jer joj je smetalo što čitamo do kasno – Luiz knjige o

botanici, a ja radove iz istorije prirode. U kućici nije bilo dovoljno mesta za klavir naše majke, kauč i trpezarijski sto od mahagonija. Sve to smo morale da ostavimo u Londonu i da kupimo manji, jednostavniji nameštaj u obližnjem Akminsteru, kao i mali klavir u Ekseteru. Manji prostor i nameštaj oslikavali su smanjenje naše brojne porodice s nekoliko slugu i mnoštvom posetilaca u malo domaćinstvo s jednom služavkom koja čisti i kuva, i to u gradu s mnogo malih porodica za koje smo osećale da bismo mogle s njima da se družimo.

No, uskoro smo se navikle na naš novi dom. Zbilja, posle nekog vremena naša stara londonska kuća činila nam se prevelika. Zbog velikih prozora i visokih tavanica bilo ju je teško zagrejati, a razmere su joj bile veće nego što je zaista potrebno; bila je to lažna veličina, ukoliko i sami niste veliki. Kuća Morli bila je damski dom, veličine damskog karaktera i očekivanja. Naravno, u njoj nikada nije živio muškarac, pa nam je bilo lako da tako mislimo, ali verujem da bi muškarcu našeg društvenog položaja u našoj kući bilo nezgodno. Džonu je bilo nezgodno kad god dođe u posetu; stalno je udarao glavom u grede, saplitaо se preko neravnih pragova, saginjao se da pogleda kroz niske prozore i pazio penjući se uz strme stepenice. Samo je kuhinjsko ognjište bilo veće od onog u Blumsberiju.

Navikle smo se i na manje društvo u Lajmu. Lajm je samotno mesto – najbliži veći grad je Ekseter, četrdeset kilometara na zapad. Zbog toga su žitelji Lajma, iako prihvataju društvena očekivanja svog vremena, neobični i nepredvidivi. Umeju da budu uskogrudi, ali i tolerantni. Nije čudo što u gradu ima nekoliko disenterskih* sekti. Naravno, glavna crkva, crkva svetog

* Disenteri su pripadnici raznih verskih grupacija van anglikanske crkve. Iako taj termin u širem smislu obuhvata i katolike u Velikoj Britaniji, najčešće se odnosi na protivnike mešanja države u crkvene poslove i pobornike širih i dubljih protestantskih reformi, koji su tokom XVI, XVII i XVIII veka osnivali sopstvene crkve na temeljima protestantizma. (Prim. prev.)

Mihajla, još pripada anglikanskoj crkvi, ali ima i kapela onih koji sumnjaju u tradicionalnu doktrinu: metodista, baptista, kveкера, kongregacionalista.

U Lajmu sam stekla nekoliko novih prijatelja, ali tamo mi se više dopadao tvrdoglavi duh grada u celini nego određeni ljudi – odnosno, tako je bilo dok nisam upoznala Meri Aning. Grad je sestre Filpot godinama smatrao došljakinjama iz Londona, prema kojima treba postupati sumnjičavo i pomalo popustljivo. Nismo bile bogate – sto pedeset funti godišnje ne pruža mnogo raskoši trima usedelicama – ali smo svakako bile imućnije od mnogih u Lajmu, a status obrazovanih Londonki iz advokatske porodice donosio nam je izvesno poštovanje. To što smo sve tri bez muža izazivalo je, sigurna sam, malo smeha, ali makar su nam se podsmevali iza leđa, a ne u lice.

Iako je naša kuća bila neugledna, pružala nam je zapanjujući pogled na Lajmski zaliv i nisku brda na istočnoj obali ukrašenu najvišim vrhom zvanim Zlatna kapa. Za vedrih dana videlo se čak i Portlendsko ostrvo, nalik na dugačku pljosnatu krokodilsku glavu koja izviruje iz vode. Često sam ustajala rano i sa šoljom čaja sedala uz prozor da gledam kako sunce izlazi dajući Zlatnoj kapi njeno ime, i taj prizor ublažavao je bol koji sam i dalje osećala zbog preseljenja u ovo zabačeno otrcano kupalište na severozapadnoj obali Engleske, tako daleko od užurbanog i živog sveta Londona. Kada sunce natopi brda činilo mi se da prihvatam, pa čak i pozdravljam našu ovdašnju usamljenost. Ali kada naiđu oblaci, digne se oluja ili nebo prosto posivi, očajavala sam.

Ubrzo pošto smo se smestile u Morli, uverila sam se da će fosili postati moja strast. Jer, morala sam da nađem neku opsesiju; imala sam dvadeset pet godina, nije bilo izgleda da ću se ikada udati, i trebao mi je hobi da ispunim dane. Ponekad je tako naporno biti dama.

Moje sestre već su obeležavale svaka svoju oblast. Luiz je, na rukama i kolenima, u vrtu prema ulici čupala hortenzije, koje

je smatrala prostačkim cvećem. Margaret je uživala u kartanju i plesu u Društvenom domu Lajma. Ubeđivala je Luiz i mene da idemo s njom kad god možemo, ali uskoro je našla mlađe saučesnice. Ništa delotvornije ne odbija udvarače od postarijih sestara usedelica koje u pozadini mrmljaju zajedljive primedbe skrivajući usta rukavicama. Margaret je tek bila napunila devetnaest i još je očekivala ostvarenje velikih snova u Društvenom domu, mada se žalila na provincijalnost plesa i haljina.

Što se mene tiče, bio je dovoljan rani pronalazak svetlucavog zlatnog amonita na plaži između Lajma i Čarmuta da se predam zavodljivom uzbuđenju nalaženja neočekivanih blaga. Sve češće sam odlazila na plaže, mada se u to vreme vrlo malo žena zanimalo za fosile. To se smatralo nimalo damskim traganjem, prljavim i tajanstvenim. Nisam marila za to. Nikoga nisam želela da očaram svojom ženstvenošću.

Fosili su svakako neobično zadovoljstvo. Ne privlače svakoga jer su ostaci živih bića. Ako previše razmišljate o tome, shvatćete da u ruci držite odavno mrtvo telo. S druge strane, oni nisu iz ovog sveta, nego iz prošlosti koju je vrlo teško zamisliti. Zato me fosili privlače, ali iz tog istog razloga najviše volim da sakupljam fosilizovane ribe s njihovim zapanjujućim šarama krljušti i peraja, jer liče na ribu koju jedemo svakog petka, pa se zato čini da su deo sadašnjosti.

Preko fosila sam upoznala Meri Aning i njenu porodicu. Tek sam prikupila nekoliko primeraka kada sam odlučila da mi treba vitrina u kojoj ću ih izložiti kako treba. Oduvek sam bila organizator u našoj porodici – ređala sam Luizino cveće u vaze i iznosila porcelan koji je Margaret donela iz Londona. Ova potreba da sve uredim odvela me je u podrumsku radionicu Ričarda Aninga na Trgu Kokmojl, u dnu grada. Trg je prevelika reč za sićušni otvoreni prostor veličine porodične dnevne sobe. Iako se nalazio odmah pored glavnog gradskog trga, gde je živeo otmien svet, na Trgu Kokmojl stajale su oronule kuće u kojima

su živele i radile zanatlije. Na jednom uglu trga nalazio se mali gradski zatvor, a ispred njega stub srama.

Iako su mi Ričarda Aninga preporučili kao pristojnog stolara, sigurno bih i bez preporuke otišla k njemu, makar samo da bih uporedila svoje fosile s onima izloženim na stolu ispred radionice za kojim je radila mlada Meri Aning. Bila je visoka, vitka devojčica, očvrslih udova naviklih više na rad nego na igre s lutkama. Lice joj je bilo neugledno i pljosnato, a zanimljivim su ga činile smeđe oči, smeđe poput kamenčića. Dok sam prilazila, Meri je prebiralala po korpi primeraka, vadeći komade amonita i bacajući ih u drugu korpu kao da se igra. Iako sasvim mlada, već je umela da razazna različite vrste amonita poredeći šavove duž njihovih spiralnih tela. Podigla je pogled s posla, pogled živ i vrlo radoznao. „Želite li da kupite šljunčice, gospođo? Imamo vrlo lepih. Pogledajte, evo ljupkog morskog ljiljana, samo krunicca.“ Podigla je prelep komad krinoida s dugim listovima zaista raširenim kao u ljiljana. Ne volim ljiljane. Njihov slatkasti miris mi je zagušljiv, i više volim oštrije mirise. Rekla sam Besi da moju posteljinu suši na žbunu ruzmarina u bašti naše kuće, dok čaršave mojih sestara veša iznad grma lavande. „Sviđa li vam se, gospođo – gospođice?“, bila je uporna Meri.

Trgnula sam se. Zar je toliko očigledno da sam neudata? Naravno da jeste. Za početak, sa mnom nije muž da pazi na mene i da mi ugađa. Ali još nešto sam opažala kod udatih žena, neku čvrstu samodopadljivost zbog toga što ne moraju da brinu za tok svoje budućnosti. Udate žene su čvrsto izliveno u kalup, dok su usedelice poput mene bezoblične i nepredvidive.

Potapšala sam svoju korpu. „Imam svoje fosile, hvala ti. Došla sam da vidim tvog oca. Je li on tu?“ Meri je glavom pokazala stepenište do otvorenih vrata. Sagnuta sam ušla u polumračnu, prljavu prostoriju prepunu drveta i kamena, poda prekrivenog šušcima i krckavom kamenom prašinom. Radionica je mirisala na lak tako jako da sam htela da izađem, ali nisam mogla jer je Ričard Aning zurio u mene prikivajući me na mesto svojim

oštrim, lepo oblikovanim nosom. Ne volim ljude koji vode nosom; sve povuku u sredinu lica, i čini mi se da me njihova usredsređenost zarobljava.

Bio je to vitak muškarac srednje visine, tamne guste kose i snažne vilice. Oči su mu bile one naročite tamnoplave boje koja sve skriva. Uvek me je ljutilo što je privlačan, s obzirom na oštru, podrugljivu narav i često nepristojno ponašanje. Meri od njega nije nasledila izgled, a više bi joj koristio.

Stajao je nagnut nad malu vitrinu sa staklenim vratima, a u ruci je držao četku punu laka. Odmah sam mu zamerila što nije ni spustio četku i što jedva da je pogledao moje primerke dok sam mu objašnjavala šta želim. „Gvineja“,^{*} izjavio je Ričard Aning.

Bila je to još kako preterana suma za vitrinu. Je li mislio da može prevariti londonsku usedelicu? Možda me je smatrao imućnom. Besno zureći u privlačno lice, za trenutak sam pomislila da sačekam i ostavim mom bratu da se pogađa s njim kada sledeći put dođe iz Londona, ali morala bih dugo da čekam na to, a osim toga, ne mogu u svemu da se oslanjam na brata. Moram dobiti ono što želim tako da mi se trgovci i zanatlije u Lajmu ne smeju iza leđa.

Gledajući po radionici, postalo mi je jasno da je Ričardu Aningu ova porudžbina potrebna. Treba to da iskoristim. „Velika je šteta što tražite tako ogromnu sumu“, rekla sam umotavajući fosile u muslin i vraćajući ih u korpu. „Vaše ime stajalo bi na vitrini, i svako ko pogleda zbirku bi ga video. Sada moram da odem negde drugde, kod nekog razumnijeg.“

„Pokazivaćete ovo nekome?“, mahnuo je Ričard Aning glavom prema korpi, i njegova neverica je prevagnula. Radije ću naći nekoga u Aksminsteru, ili čak u Ekseteru ako budem morala, nego da dam porudžbinu njemu. Znala sam da će mi uvek ostati odbojan.

^{*} Engleski zlatnik korišćen od 1663. do 1813, a 1717. mu je vrednost utvrđena na jednu funtu i jedan šiling, odnosno 21 šiling. (Prim. prev.)

„Do viđenja, gospodine“, rekla sam i okrenula se ka stepeništu. Moj dramatični izlazak pokvarila je Meri; ustobočila se na ulazu i preprečila mi put. „Kakve šljunčice imate?“, upitala je gledajući moju korpu.

„Očigledno nemam ništa što bi vas zanimalo“, promrmljala sam, provukla se pored nje i izašla na trg. Bila sam besna što me je ton Ričarda Aninga toliko pogodio. Šta se mene tiče mišljenje jednog stolara? Svoje primerke smatrala sam dosta dobrim za početnika u traženju fosila. Našla sam jedan čitav amonit i delove nekoliko drugih i dugački belemnit netaknutog vrha, a ne odlomljenog kao što često biva. No sada sam videla, čak i besno prolazeći pored stola Aningovih, da su njihovi fosili daleko bolji od mojih, i po broju i po raznovrsnosti. Bili su čitavi, uglačani, različiti i brojni. Na stolu je bilo primeraka za koje nisam ni znala da su fosili – razne školjke, srcoliki kamen sa šarom, neko biće s pet dugih raširenih ruku.

Meri se nije osvrnula na moju grubu opasku i pošla je za mnom napolje. „Imate li prešljenja?“

Zastala sam, leđima okrenuta njoj, stolu, čitavoj bednoj radionici. „Šta je prešljenje?“

Čula sam šuškanje na stolu, kuckanje kamena o kamen. „Iz krokodilovih leđa“, reče Meri. „Neki kažu da su to zubi, ali tata i ja znamo da nisu.“

Okrenula sam se da pogledam kamen u njenoj ruci. Bio je veličine novčića od dva penija, ali deblji; okruglast, ali uglastih ivica. Površina mu je bila udubljena u sredini kao da ga je neko stisnuo prstima dok je još bio mekan. Setila sam se kostura guštera koji sam videla u Britanskom muzeju.

„Pršljenovi“, ispravila sam je uzimajući kamen. „Na to misliš. Ali u Engleskoj nema krokodila.“

Meri slegnu ramenima. „Samo ih ne vidamo. Možda su otišli negde. Kao u Škotsku.“

Morala sam da se osmehnem.

Kad sam joj prišla da joj vratim pršljen, meri se osvrnula da vidi gde joj je otac. „Zadržite“, prošaputala je.

„Hvala ti. Kako se zoveš?“

„Meri.“

„To je vrlo lepo od tebe, Meri Aning. Čuvaću ga pažljivo.“

I jesam. Bio je to prvi fosil koji sam stavila u vitrinu.

Sada mi je zabavno kada mislim na naš prvi susret. Ne bih ni pomislila da ću vremenom za voleti Meri više od ikoga osim mojih sestara. Kako može dvadesetpetogodišnja dama iz srednje klase da sklopi prijateljstvo s mladom radnicom? Pa ipak, još tada me je nešto privuklo k njoj. Iako vrlo mlada, Meri je vodila očima, a ja sam želela da naučim kako se to radi.

Meri nam je došla u posetu nekoliko dana kasnije, pošto je otkrila gde živimo. U Lajm Ridžisu nikoga nije teško naći – gradić ima svega nekoliko ulica. Pojavila se na zadnjim vratima dok smo Luiz i ja u kuhinji kidale s grančica cvetove zove koju smo nabrale za sirup. Margaret je vežbala plesne korake oko stola usput nas ubeđujući da cvetove upotrebimo za šampanjac, mada se nije ponudila da pomogne, što bi me možda i privolelo njenom predlogu. Od čeretanja i galame u prvi mah nismo opazile Meri kako stoji naslonjena na dovratok. Prva ju je videla Besi kada je hukćući ušla u kuhinju sa šećerom po koji smo je poslale.

„Ko je ovo? Gubi se odatle, mala!“ povikala je i naduvala mlitave obraze.

Besi je došla s nama iz Londona, i uživala je da se žali na svoj sadašnji život: na strmi uspon od grada do naše kuće, na oštri morski vetar koji je tera na kašalj, na nerazumljivi naglasak meštana koje viđa na pijaci, na lajmske rakove od kojih joj izlazi osip. Besi je u Blumsberiju bila naizgled ćutljiva i ozbiljna devojka, ali Lajm je probudio njenu prirodnu silovitost, koju je izražavala obrazima. Mi smo se smejale njenim vajkanjima

kada nas ne čuje, mada smo ponekad želele da je otpustimo, kada nam ona nije pretila otkazom.

Meri se nije makla s vrata, nimalo uznemirena Besinim izli-vom. „Šta to pravite?“

„Sirup od zove“, odgovorila sam.

„Šampanjac od zove“, ispravila me je Margaret uz mlataranje rukama.

„Nikad nisam probala“, rekla je Meri posmatrajući čipkaste cvetove i udišući muškatajni miris koji se širio kuhinjom.

„Ovde u junu zova dosta cveta“, rekla je Margaret. „Trebalo bi da pravite nešto od cvetova. Zar vi na selu ne znate sve o tome?“

Trgnula sam se na Margaretine nadmene reči, ali Meri nije delovala uvređeno. Njen pogled sledio je Margaret, koja se vrtela po sobi pevajući melodiju valcera, naginjući glavu preko jednog pa drugog ramena, uvijajući ruke uz sopstvenu muziku.

Bog neka je na pomoći ovoj devojčici, pomislila sam; diviće se najluckastijoj od nas. „Šta je bilo, Meri?“ Nisam želela da zvučim ovako kruto.

Meri Aning se okrenula ka meni, mada joj je pogled stalno bežao ka Margaret. „Tata me je poslao da vam kažem da će vam napraviti vitrinu za funtu.“

„Zaista?“ Odustala sam od vitrine ako treba da je pravi Ričard Aning. „Reci mu da ću razmisliti.“

„Ko je tvoja gošća, Elizabet?“, upitala je Luiz i dalje držeći cvetove.

„Ovo je Meri Aning, stolarova kći.“

Na to se Besi okrenula od stola po kom je ređala brašno i maslac za kolačiće i zabluljala se u Meri. „Ti si mala koju je udario grom?“

Meri obori pogled i klimnu glavom.

Sve smo je pogledale. Čak i Margaret je prestala da igra i zapiljila se u nju. Čule smo za devojku koju je udario grom, jer su ljudi i mnogo godina kasnije pričali o tome. Bilo je to čudo

kakvima se mala mesta hrane: deca koja se naizgled udave, a onda ispljunu vodu kao kitovi i ožive, ljudi koji padnu s litice i pojave se nepovređeni, dečaci koje pregaze kočije i koji ustanu samo s ogrebotinom na obrazu. Takva svakodnevna čuda zbližavaju zajednice i pružaju im legende kojima se dive. Kada sam prvi put videla Meri, nije mi palo na pamet da je baš ona devojčica koju je udario grom.

„Sećaš li se toga?“, upitala ju je Margaret.

Meri je slegnula ramenima, očigledno postidena našim iznenadnim zanimanjem.

Pošto ni sama nije volela tu vrstu pažnje, Luiz se potrudila da prekine ispitivanje. „Ja nosim i ime Meri. Dobila sam imena obe bake, ali sam više volela baku Luiz nego baku Meri.“ Zastala je. „Da li bi volela da nam pomogneš?“

„Šta treba da radim?“, upita Meri i priđe stolu.

„Prvo operi ruke“, naredila sam ja. „Luiz, vidi joj nokte!“ Merini nokti bili su obrubljeni sivom glinom, a zdepasti prsti ispucali od krečnjaka. Uskoro će i moji prsti postati takvi.

Besi je i dalje zurila u nju. „Besi, pošto smo sve ovde, možeš da pospremiš salon“, podsetila sam je.

Progundala je nešto i uzela krpnu za pod. „Ja ne bih pustila u svoju kuhinju devojku koju je udario grom.“

Zacoktala sam. „Već si postala sujeverna koliko i meštani koje gledaš s visine.“

Besi je ponovo naduvala obraze udarajući krpom oko vrata. Uхватила sam Luizin pogled i nasmešila se. Onda je Margaret ponovo zapevušila i zaigrala valcer oko stola.

„Za ime božje, Margaret, idi igranj negde drugde!“, povikala sam. „Idi pleši s Besinom krpom.“

Margaret se nasmejala i vrteći se prošla kroz vrata u hodnik, na razočaranje naše gošće. Do tada su Luiz i Meri već počele da kidaju cvetove s drški, pazeći da polen istresaju u posudu, a ne po kuhinjskom podu. Kada je shvatila šta treba da radi, Meri je radila vredno. Zastala je samo kad se Margaret vratila u kuhinju

sa žutozelenim turbanom. „Jedno pero ili dva?“, upitala je prinoseći prvo jedno, pa drugo paunovo pero traci preko čela.

Meri je iskolačila oči. U to vreme turbani još nisu stigli u Lajm – mada sada mogu reći da je Margaret uvela tu modu među lajmske gospođe, i da su kroz godinu-dve turbani bili svakodnevni prizor na Širokoj ulici. Nisam sigurna da turbani idu uz haljine s visokim strukom kao drugi šeširi, i verujem da im se poneko tajno podsmevao, ali zar moda ne treba da bude zabavna?

„Hvala ti što si nam pomogla sa zovom“, rekla je Luiz kad su cvetovi potopljeni u vrelu vodu, šećer i limun. „Dobićeš bocu kada sirup bude gotov.“

Meri Aning je klimnula glavom, a onda se okrenula meni. „Mogu li da vidim vaše šljunčice, gospođo? Niste mi ih pokazali onda.“

Oklevala sam, jer sam se pomalo stidela da joj pokažem ono što sam našla. Meri je bila izuzetno samouverena za tako mladu devojku, pretpostavljam zato što je počela da radi odmalena, mada sam u iskušenju da to pripišem i gromu. Ipak, nisam pokazala nesigurnost, pa sam povelala Meri u dnevnu sobu. Kada uđu u naš salon, većina ljudi pohvali izuzetan pogled na Zlatnu kapu, ali Meri nije ni pogledala kroz prozor. Odmah je prišla komodi po kojoj sam poslagala svoje nalaze, na veliko Besino gađenje. „Šta je ovo?“ Pokazala je cedulje pored svakog fosila.

„Oznake. Na svakoj piše gde sam našla fosil, u kom sloju kamena, i pretpostavka šta bi mogao da bude. U Britanskom muzeju se sve obeležava tako.“

„Bili ste tamo?“ Meri se namrštila na cedulje.

„Odrasle smo u blizini muzeja, da. Ti ne vodiš beleške o onome što nađeš?“

Slegnula je ramenima. „Ne umem da čitam i pišem.“

„Hoćeš li ići u školu?“

Ponovo je slegnula ramenima. „Možda u nedeljnu školu. Tamo poučavaju čitanje i pisanje.“